

«Живи, наша пісню!»

вітальня до 100-річчя заснування Української республіканської капели під керівництвом О.Кошиця.

Туровська Лідія Іванівна, вчитель музичного мистецтва
Панасюк Олена Феодосіївна, вихователь 11-го класу, РУГ

Олена Феодосіївна. Гарного дня, всім хто зібрався у нашій вітальні. Сьогодні багато хто відкриє для себе нові сторінки історії та культури нашої країни, які роками замовчувалися.

Світ тримається на людях, які життя своє присвячують одній справі і не зраджують собі ніколи. Це — визначні державотворці, полководці, науковці, письменники, художники, поети, музиканти, люди різних часів та епох, діла яких зберігаються в людській пам'яті. Але є і такі імена, що згадуються незаслужено зрідка, тільки тоді, коли відзначаються їхні ювілейні дати чи ще якась нагода.

Лідія Іванівна. Кожного року 12 вересня ми відзначаємо річницю від дня народження славного сина України, геніального диригента, визначного композитора і вченого-етнографа, педагога, засновника і керівника Української республіканської капели Олександра Кошиця, який залишив нам колосальний творчий доробок, людину з добрим гумором і нелегкою долею. Цю визначну особу, поета у хоровому мистецтві подарувала нам українська земля.

Ведучий 1. Ім'я Олександра Кошиця (1875–1944) десятки років було в Україні під суворою заборонаю. Якщо деякі неперевершені обробки українських народних пісень і виконувалися, то ім'я їх автора не називалося. Його ж власні пречудові світські та духовні твори не звучали взагалі. Нащадки родини, які залишилися жити в СРСР, зазнали тяжких переслідувань і репресій. Вони змушені були змінити прізвище.

Ведучий 2. Олександра Кошиця компартійні лідери вважали українським буржуазним націоналістом, зрадником, ворогом народу, як і тисячі інших патріотів, які волею долі опинилися за межами імперії. І ці їхні безглузді ярлики, цю «думку» систематично й послідовно втовкмачували у свідомість українського народу. Цим самим

збіднювалася наша культура, зводилася до розряду другорядної, меншовартісної.

Ведучий 1. Народився Олександр Кошиць на Київщині (у селі Ромашках Миронівського району). У 1901 закінчив Київську духовну академію, у 1910 — Музично-драматичну школу М. Лисенка, в якій з 1914 року викладав клас хорового співу. Одночасно навчається в класі композиції професора Любомирського. Згодом він очолює (як директор і диригент) Товариство «Боян», засноване Миколою Лисенком. З 1909 року Кошиць керує Хором студентів Київського університету св. Володимира, з яким об'їздив чи не всю Україну, виступав і в Москві. Це був один з найкращих, як сам пише, хорів, якими свого часу Кошиць керував, живучи в Україні.

Ведучий 2. З 1909 — керівник хору Київського університету, з 1913 — хору Вищих жіночих курсів і викладач Київської консерваторії, у 1912–1916 — диригент Театру М. Садовського, 1916–1917 — хормейстер і диригент Київської опери.

У 1919 — один із засновників і керівник Української республіканської капели, з якою, за дорученням Симона Петлюри, того ж року виїхав на гастролі за кордон... і вже не зміг вернутися. Пропонуємо поринути в історію...

Ведучий 1. Незабаром після проголошення Української Народної Республіки голова Директорії і Головний Отаман військ УНР Симон Петлюра знайшов один з найкращих шляхів презентації своєї молодій країні світові. Як людина високоосвічена, він прекрасно розумів невідворотний вплив високого, справжнього мистецтва на будь-яку аудиторію. А Україна якраз мала чим пишатися у цій царині. 1 січня 1919 року Симон Петлюра запросив до себе Олександра Кошиця та Кирила Стеценка і запропонував створити хорову капелу, підготувати з нею добірну програму і, не гаючи часу, виїхати у велике гастрольне турне по світу.

Ведучий 2. Як колишній редактор і культурний критик, Симон Петлюра дуже добре розумів, що національне мистецтво, як «м'який метод» політичного впливу, є не менш дієвою зброєю у відстоюванні

національних інтересів, ніж військо. Петлюра інтернаціоналізує українське питання піснюю.

Ведучий 1. Успіх культурної дипломатії, як альтернативної політичної стратегії УНР, характеризує відгук іншого бельгійського видання «Journal de Liege» від 8 січня 1920 року: «Якщо спів має силу перемоги, брати українці можуть бути горді, – вони завоювали своїми піснями Льєж».

Ведучий 2. Бельгійська газета «De Volksgazet» в номері за 14 січня 1920 року дає щонайкращу політичну оцінку українській ініціативі: «В Українській Республіці урядова допомога власному національному мистецтву стоїть так високо, що є ідеалом для інших держав». Брати приклад з українських ініціатив рекомендують своїм урядам бельгійці і німці, нарікаючи, що їхні хори так само могли б прославляти їхні держави за кордоном. Варто лише владі звернути на це увагу – як це зробила Україна.

Ведучий 1. Виступи капели (вона називалася Українською Республіканською) під орудою Олександра Кошиця по країнах Європи, а потім Північної та Південної Америки були справді тріумфальними. Немов яскравим потужним прожектором він освітлював незнання, необізнаність, що панували (і, на превеликий жаль, панують ще й досі!) в умах навіть інтелектуалів, не кажучи вже про так званих простих людей, стосовно існування України як держави та її свободолюбного, працьовитого і талановитого, співучого народу. Змусив світ не тільки згадати (точніше — дізнатися!), а й всерйоз заговорити про нашу віками гноблену Вітчизну.

Ведучий 2. Олександр Кошиць, мов біблійний пророк, віщав народам світу про те, що є на земній кулі держава Українська Народна Республіка (а не колонія Росії), є українська нація, і вона не вигадка, як це безнастанно твердили та й нині іноді твердять (!) наші вороги — російські шовіністи і всілякі невігласи, є великий український народ (а не малороси чи хохли!), який героїчно витримав усілякі переселення, нищення, штучні голодомори, розстріли і заслання до Сибіру, на Соловки та ГУЛАГи, і не лише витримав, а й вижив, зберіг свою прадавню і славну історію, багатющі традиції та високу, своєрідну

музичну культуру, яка не тільки не поступається культурі інших народів, а навпаки, порівняно з ними часто глибша, змістовніша і багатша.

Ведучий 1. І представники різних націй та народностей, слухаючи спів Української Республіканської Капели з Кошицем на чолі, поступово переходили від захоплення до зацікавленості, а відтак — до глибокого усвідомлення України як держави та її значущості і величі. Завдяки Кошицю для народів світу це ставало незаперечним фактом, очевидною реальністю. І зробив це виключно за допомогою української пісні-перлини, завдяки неперевершеному її виконанню і вмінню створювати наддивовижу глибокі, правдиві, неповторні образи!

Ведучий 2. О. Кошиць зі своїм хором дуже багато зробили для популяризації української культури, в його виконанні пісню «Ще не вмерла Україна» почули і в Європі, і в Америці, вона стала одним із символів українського руху у 1860-х роках, але на грамофонні платівки не записувалась аж до початку ХХ століття.

Ведучий 1. У 1910 році кельнська фірма «Grammophon» випустила платівку під назвою «Гимн народный» у виконанні тенора Модеста Менцинського з оркестром, а наприкінці 1915-го року «Ще не вмерла Україна» записали в Нью-Йорку, на студії фірми Columbia, співак Михайло Зозуляк із оркестром. Проте в Україні вони були малодоступними.

І лише у 1917 році київська фірма «Екстрафон» випустила платівку «Украинский гимн», вперше записавши цю пісню на території України. Цього разу виконував гімн хор під керівництвом мешканця Андріївського узвозу, композитора і диригента Олександра Кошиця, у його ж аранжуванні.

Ведучий 2. У 1939 році, після проголошення незалежності Карпатської України офіційним гімном нової держави стала пісня «Ще не вмерла Україна» в аранжуванні Олександра Кошиця. Даючи дозвіл на використання своєї обробки гімну композитор писав: «Жодної грошової винагороди не вимагаю, а вважаю для себе найвищим гонораром щастя послужити хоч чим-небудь нашій молодій Державі. Хай живе і буде міцна та велика Україна!»

Ведучий 1. Численні слухачі обох континентів, навіть не розуміючи нашої мови, відразу поринали в українську музичну стихію, захоплюючись її красою та багатством. Безмежно вражені почутим і

побаченим (йдеться і про вишукані національні строї співаків) вони повторювали: «Так ось вони які, українці! Так ось які їхні чарівні пісні-самоцвіти! Ось вона яка, їхня Україна!»

Послухайте укр. нар. пісню « Вітер повіває» у виконанні жіночого складу хору.

Ведучий 2. "Українці прийшли й перемогли! Це — посольство з іншого світу!", — написали після першого ж концерту чеські газети. Українське стало модним у Празі. "Мої хлопці фліртували направо й наліво, а чешки тратили голови", — згадував Кошиць. У репертуарі капели були тільки народні пісні в обробці Лисенка, Леонтовича, Стеценка й самого Кошиця. Коронним номером усюди звучав "Щедрик" Леонтовича.

Ведучий 1. Вперше її виконали 7 січня 1917 року. Хор Київського університету Святого Володимира під керівництвом Олександра Кошиця виступав на різдвяному концерті в студентській церкві. Текст – народний. Музика – викладача Тульчинського єпархіального жіночого училища Миколи Леонтовича. Працював над нею з 1910-го. Завершив за п'ять місяців до прем'єрного виконання.

Ведучий 2. Канторської школи Святого Людовіка в Парижі беруть у Кошиця ноти й перекладають текст французькою. Після концерту в Празі головний редактор мистецького журналу Smetana Зденек Неєдли пише: "Ану, панове модерністи, яким для своєї нікчемної часом думки потрібно 20 стрічок партитури, спробуйте це зробити на чотирьох стрічках, як це роблять українські композитори".

Прослухайте запис пісні «Щедрик» у виконанні Української республіканської капели під керівництвом О.Кошиця.

Ведучий 1. Англійська версія пісні – Carol of the bells – "Колядка дзвіночків" – з'являється 1932-го. Автор – американський диригент українського походження Пітер Вільховський. Через чотири роки ноти колядки публікує музична фірма Карла Фішера. Там вказано, що це авторська обробка пісні українця Леонтовича. "Щедрик" стає різдвяним гімном у США. Є понад 200 його версій. Одна з останніх – на 12 віолончелях, виконана ансамблем Стівена Шарпа Нельсона. За п'ять років цей запис в інтернеті переглянули 23 млн разів.

Ведучий 2. Із Праги хористи з О.Кошицем перебралися до "справжньої Європи" — Відня. Місто, що голодувало, їло конину й довоєнні анчоуси, гастролерів оцінило. Кошиця називали генієм, а його хор, що "співає, мов одна людина" — дивом артистичного взаєморозуміння. На сцені так і було, а поза нею в капелі панувала анархія. На зборах

диригента обзивали поганим патріотом і людиною з попівським розумом. Часом хористи робили каверзи: перед концертом крали ноти й ховали їх. Та Кошиць мав феноменальну музичну пам'ять і диригував без нот. Скандали спалахували від безгрошів'я. Самі майже не заробляли, бо давали здебільш благодійні концерти. А держава не платила — УНР тоді воювала з поляками, Махном, Денікіним і червоними. То ж на виїзд із Чехії гроші дав український кооператор-емігрант.

Ведучий 1. До Парижа потрапили восени 1919-го. На першому концерті було багато поліції, бо російські емігранти збирались освистати капелу, а на її афішах писали матюки. Але триумф був і тут. Паризька преса захлиналася: "Наша пані Географіє! Чого ти нас вчила? Ти казала, що Україна — це поля та отари, і не казала, що там є народ з такою душею! Ще ніякий хор, французький чи чужоземний, не дав нам нічого подібного!"

Французи капелу любили, овації Кошицеві влаштовували навіть на вулиці, та Україну визнавати не поспішали. Королева Бельгії сказала після концерту: "Моє серце на боці вашого народу, але ми, монархи — раби політики".

Олена Феодосіївна. Українська Республіканська Капела впродовж 1919-1920 рр. виступила з концертами в Чехії, Австрії, Швейцарії, Франції, Бельгії, Голландії, Англії, Німеччини, Іспанії і Польщі, і впродовж 2 років дала понад 200 концертів. 32600 глядачів – такий світовий рекорд присутніх на концерті в Мексіко-Сіті 26 грудня 1922р. За підсумками концертів в самому лише Лондоні вийшло більше 40 рецензій в британських ЗМІ, тож загальний резонанс мав бути приголомшливий. Спершу мандрівка Капели планувалась на 2 місяці – виключно для дипломатичного виступу у Парижі, але згодом була продовжена до чотирьох. Зрештою Капела в розпорошеному стані лишилась за кордоном на все життя. Після європейського турне українські співаки під брендом «Український національний хор» (вже без державної підтримки) переїхали на американський континент і дали там майже тисячу концертів не без участі Президентів і тисячних аудиторій.

Лідія Іванівна. Фрагмент з бельгійського видання «LanationBelge», Брюсель 1920 рік: «Без сумніву це все відкриє багатьом націю, яка до

війни губилася серед великої земної плями, що на картах Європи означала Росію. Ми ж нічого не знаємо ані про драматурга Лесю Українку, ані про письменників-повістярів Коцюбинського та Кобилянську, ані про поета Івана Франка...»

Питанням пізнаваності української культури в Європі переймалася бельгійська критика 100 років тому. Здається, що це питання ніяк не просунулось за ціле століття. Як писала в «Записках українського самашедшого» Ліна Костенко, «У нас на кожну проблему можна лягти і заснути. Прокинутись через 100 років – а вона та сама...»

Ведучий 2. На жаль, доля недовго усміхалася молодій Українській державі: її задушила червона більшовицька орда. Олександр Кошиць зі своїми співаками-побратимами змушені були стати політичними емігрантами. Ніхто з них не бажав добровільно повертатися в імперське рабство, на Батьківщину, яка стала колонією советської Росії.

Ведучий 1. Опинившись за океаном, в Америці (частина співаків зосталася в Європі), багато з них у пошуках засобів до існування змушені були перекваліфікуватися. Але і там продовжували співати в аматорських хорах, а дехто навіть і керував такими — з мистецтвом не розлучалися.

Ведучий 2. Олександр Кошиць, оселившись у США неподалік від Нью-Йорка, керує хором (аматорським, звичайно ж), а також принагідно диригує так званою «Сімкою» (сім українських церковних хорів з околиць Нью-Йорка), пише хорові твори, обробки українських (і не тільки!) народних пісень.

Ведучий 1. Саме в цей час композитор пише хоровий цикл «Релігійні канти і псалми українського народу». Як зазначав сам О.Кошиць, «чудова, щира, як саме народне серце, мелодія, з відгуком старовинного українського церковного співу; прекрасний, високо поетичний вірш народної поезії, справжній релігійний настрій – все це ті риси, котрі ставлять цей цикл творів на височенний художній п'ядестал».

Вашій увазі пропонуємо послухати релігійний кант у виконанні хору Національної музичної академії ім. П.І.Чайковського під керуванням О.Тарасенка.

Ведучий 2. У 1929 році американський композитор Джордж Гершвін почув у Нью-Йорку пісню «Ой ходить сон коло вікон» у виконанні Українського Національного Хору під керуванням Олександра Кошиця.

Маємо можливість теж почути цю колискову у виконанні Українського Національного Хору під керуванням Олександра Кошиця.

Ведучий 1. Під враженням від української колискової, він написав арію «Summertime» для опери «Поргі і Бесс». Арія була написана у лютому 1934 року, однак повністю партитура опери була завершена 20 місяцями пізніше. До 60-х років 20 століття Summertime зайняла в музичному світі особливе місце. Кількість офіційно зареєстрованих версій виконання 80000.

Послухаємо одну з них у виконанні А.Кашперук «Summertime».

Ведучий 2. Сталося так, що ні українська громада США, ні державні чиновники не змогли належно оцінити геній Олександра Кошиця і відповідно використати його величезний талант і багатющий досвід, який, поза сумнівом, значно збагатив би музичну культуру Америки.

Ведучий 1. 1941 року один з відомих керівників Осередку Української Культури й Освіти в Канаді, доктор мистецтвознавства Павло Маценко запросив Олександра Кошиця до Вінніпега вести клас хорового диригування і читати лекції з теорії та історії музики на новостворених ним диригентсько-вчительських курсах, щоб готувати керівників хорів для українських громад у різних провінціях. В цей час композитор багато працює над обробками українських народних пісень, одну з яких пропонуємо Вам послухати.

«На вулиці скрипка грає...» виконують студенти хорового відділу музичного училища РДГУ.

Ведучий 2. Заслуги Олександра Кошиця перед Україною і українським, а зрештою, й перед світовим музичним мистецтвом воістину грандіозні й вимагають окремого розгляду. «Писати про Олександра Кошиця, — читаємо в одній з рецензій, — все одно, що грати мелодію на найвищих нотах, що їх можна видобути з найдосконалішого музичного інструмента. Це вимагає постійного вживання найвищих похвал і

найвишуканіших епітетів». Тож, щоб бути об'єктивними і найбільш достовірними, звернімося до друкованих джерел, до думок і оцінок найвимогливіших критиків світу.

Учні:

1. «Визнаю своє безсилля висловити ті почуття, що я пережив під час цих двох концертів, які були для мене годинами найчистішої насолоди. З перших акордів губишся і не знаєш, де ти, забуваєш мізерний зал і уявляєш собі, що ти у якомусь храмі, де відбувається священний ритуал вічної Краси»

Жорж П'єрфіт. «Depeshe», 21 листопада 1919 року (Тулуза, Франція).

2. «Український хор закінчив у нас свої гастролі зі справжнім апофеозом. Він не тільки досяг своєї поважної мети, а й переконливо довів, що Україна має античну цивілізацію, пречудовий і багатющий фольклор, що переконливо підтверджує високу культуру раси. Він довів більше — незвичайну досконалість співу»

«Lavehir», 25 січня 1921 року (Париж, Франція).

3. «Хоч як ми шануємо наші великі хори, але рівного цьому не маємо. З хором і в хорі живе його диригент Олександр Кошиць. Це, власне, не диригент у загальноприйнятій значенні цього слова, він є справжній чарівник»

«V. Z. Am Mittag», 7 квітня 1921 року (Берлін).

4. «Мені бракує слів, щоб передати враження і емоції, викликані концертом Українського Національного хору. Першою ж піснею аудиторія була зворушена до глибини душі. В очах багатьох блищали сльози, а коли завмерла остання нота, то всі ніби пробудилися після чарівного сну. Аплодували, доки не опухли руки, не втомилися ноги бити об підлогу...»

«Times Herald», 5 грудня 1922 року (Даллас, США).

5. «Коли я йшов на цей концерт, настрої мав песимістичний. Мені доводилося чути хори світової слави, як от хоча б Сікстинської Капели, Пречистої Діви в Лоретто в Італії, та Люрду у Франції — хори, визнані усім світом. І гадалося мені, що ніколи не зможу почути чогось більш досконалого. Проте з великим задоволенням і

вдячністю з перших номерів програми переконався, що стою перед чимось чарівним, унікальним і просто надприродним! Я ніскільки не перебільшую, вживаючи цих характеристик, — це все чистісінька правда. Ніхто не міг навіть уявити собі, що людські голоси здатні зробити таке пречудове враження звучання симфонічного оркестру. Додам до цього — оркестру бездоганного! Я ніби чув гаму скрипок, віолончелей і контрабасів, що звучали напрочуд чисто й чітко. Пречудові сполучення крещендо на зразок Россіні, які могли б видобути тільки Паганіні, Казальс або Донаті. Пречудовий спів цього хору, в порівнянні із згаданими вище, полягає в тому, що ті перші роблять монотонне враження, тим часом як Український хор своєю винятковою тембральною і динамічною багатобарвністю якнайкраще відтворює все багатство і красу виконуваних пісень. Для того, щоб описати правдиво враження, яке довелося пережити, треба було б знайти нові, незнані досі слова»

«El Herald», 22 грудня 1922 року (Мексика).

6. «Ми знаємо хори: кожний з нас чув той чи інший співочий колектив, однак напевно ніхто й ніколи не чув чогось подібного, такого, щоб хоч здалеку могло наблизитись до Українського хору, або щоб досягло такого ступеня краси і досконалості. Ніколи не могли навіть додуматись, що самими тільки голосами можна створити такі блискучі музичні ефекти, такі гармонійні й делікатні, ніколи не думали, що можна так ніжно і тонко маніпулювати людськими голосами та що з окремих комбінацій звуків можна досягти таких вражаючих і чудових результатів»

«El Dictamen», 12 січня 1923 року (Веракруз, Мексика).

7. «...Ми були просто приголомшені, захоплені і буквально сп'янілі тембровим багатством і завершеністю динаміки. Невимовне замилювання охопило наші душі, які ніби купалися в кришталевих джерелах непорочно чистої слов'янської творчості. Ми були сповнені гордості за те, що слов'яни мають чим похвалитися перед світом: турне Шаляпіна, російський Великий театр і Український національний хор відкрили Америці велику скарбницю слов'янської культури. Послухавши Український хор, переконуєшся в правдивості

твердження одного критика, що „слов’яни перевищують у музиці італійців!“, що стосується народних мелодій — вони, без сумніву, перевищують. Український національний хор один з тих могутніх чинників, які знайомлять цивілізований світ з його Батьківщиною — Україною»

«The American Srbobran» (без дати; сербська газета, Пітсбург, США).

Ведучий 1. Тут слід сказати, що таких рецензій, зібраних і виданих свого часу в Парижі (1929 р.) окремою книжкою — понад 350. А скільки їх розкидано на шпальтах світової періодичної преси, ніхто не знає.

Ведучий 2. Нагадаємо також, що Нью-Йоркська фірма «Вітмарк і син» сорок дві українські народні пісні в обробці Олександра Кошиця видала з англійським текстом, і вони розійшлися мільйонами примірників, які звернули особливу увагу американців на розвиток акапельного співу, якого раніше там не існувало.

Лідія Іванівна. Останнім часом завдяки фінансовій підтримці українських організацій Канади у Києві перевидано його «Спогади», щоденник «З піснею через світ» і невеличку, але дуже цікаву книжечку «Слово про українську пісню й музику». Гадаю, що згодом будуть надруковані і його світські та духовні твори, численні, до того ж, пречудові обробки народних пісень. Буде перевезено на Батьківщину, до Києва, і його прах, адже так заповідав великий Маестро.

Олена Феодосіївна. Як бачимо, Олександр Кошиць прийшов у мистецтво з високою місією власного буття на землі — робити світ і людей не тільки кращими, добрішими, а й сіяти зерна правди про свою прадавню і разом з тим молоду Вітчизну. Він прийшов, щоб назавжди залишитись в ній, у пам’яті сучасників і наступних поколінь. Життя коротке, а мистецтво — вічне!

Ведучі. Дякуємо організаторам вітальні Олені Феодосіївні та Лідії Іванівні, Кашперук Анні та студентам музичного училища за професійне виконання музичних творів, а також ведучим свята Нікітіній Олександрі та Костюк Олександрі. До нових зустрічей.